

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอริกรณ์ของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

MODEL DEVELOPMENT FOR ADHIKARANA MANAGEMENT OF THE SANGHA IN AYUTTHAYA PROVINCE

พระเมธีวรารักษ์ (เชิดชัย กตปุณโย)

Phra Metheewaraporn (Chirdchai Katapunkho)

วัดพนัญเชิงวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Wat Phananchongworawihan Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

Corresponding Author E-mail: chirdchai2011@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอริกรณ์ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูปหรือคน เลือกแบบเจาะจงจากผู้ทรงคุณวุฒิ และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูปหรือคน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยการพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอริกรณ์ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามหลักอริกรณ์ 4 ประการ ได้แก่ 1. วิวาทาธิกรณ์ จัดให้มีการประชุมสงฆ์ นำกรณีความขัดแย้งไปเทียบเคียงกับหลักพระธรรมวินัย และเรียกคู่กรณีมาอยู่พร้อมหน้ากันในที่ประชุมสงฆ์ ตามข้อมูลเอกสารหลักฐานและพยานประกอบการวินิจฉัย 2. อนูวาทาธิกรณ์ โดยเรียกประชุมครบองค์สงฆ์โดยพร้อมเพรียงกัน ชี้แจงว่าไปตามถูกผิดจากการไต่สวนด้วยอาบัติ ยกพระธรรมวินัยขึ้นมาตัดสินถูกผิด ให้สงฆ์รับทราบร่วมกัน และมีการลงโทษภิกษุตามธรรมอันควร 3. อาปัตตาธิกรณ์ ใช้วิธีการตัดสินในที่พร้อมหน้าทั้งโจทก์และจำเลยพร้อมพยาน ตามหลักฐาน การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด ให้ยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกันตามพระธรรมวินัยว่าไปตามถูกผิด 4. กิจจาธิกรณ์ ดำเนินการตามพระธรรมวินัย ให้ปฏิบัติตามมติคณะสงฆ์ ลงโทษตามพยานหลักฐานที่ปรากฏ ทุกฝ่ายร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา

คำสำคัญ: รูปแบบ; การบริหารจัดการ; อริกรณ์

*Received August 25, 2023; Revised September 5, 2023; Accepted September 6, 2023

Abstract

This research was conducted with the objective to present the model development for Adhikarana (Dispute) management of the Sangha in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, conducted by the qualitative research, collected data by in-depth interviewing 25 key informants, purposefully selected from experts and 9 participants for focus group discussions and analyzed data using content descriptive interpretation.

Findings showed that: the development model for the dispute management of the monks in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province according to the 4 principles of Adhikarana, Dispute resolutions. They are: 1. Vivatathikorn, by holding a meeting of monks and compare conflict cases with the principles of Dharma and Vinaya, discipline and summoned the parties to come together in the assembly of the monks According to documentary information and witnesses supporting the dispute resolution. 2. Anuwatathikon, by convening a meeting of all the monks in unison clarified that they followed right and wrong from the prosecution by misdemeanor. Raise the Dharma and Vinaya, discipline to judge right and wrong. Let the monks know together and the punishment of the monks is justified. 3. Apattathikorn, using the method of judging in the presence of both the prosecutor and the defendant along with witnesses, based on evidence, and judging based on admission of guilt, confession of the perpetrator, dismiss the case, break up, and then deal with each other according to the Dhamma and Vinaya according to right and wrong. 4. Kitchathikon, carrying out according to the Dharma and Vinaya, discipline, Followed the resolution of the Sangha. Punishment is according to the evidence that appears. All parties work together to solve the problem.

Keywords: Model; Management; Adhikarana

บทนำ

การที่พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ หรือมีความคิดเห็นและการกระทำที่แตกต่างไปจากหมู่คณะนำไปสู่การเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป และการประพฤติปฏิบัติตัวที่ผิดจารีตสังคมหรือขัดกับกฎหมายของบ้านเมืองในขณะนั้น ๆ เกิดขึ้นในทุกยุคทุกสมัย ทั้งในสมัยพุทธกาล หลังพุทธกาล และปัจจุบัน แม้ว่าพระธรรมวินัยจะเป็นเครื่องหล่อหลอมกล่อมเกลাজิตใจและข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ให้ตั้งงาม เพื่อพระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ในอันที่จะนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามสังคมสงฆ์ที่มีพระสงฆ์จำนวนมากย่อมมีทั้งพระสงฆ์ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบและมีผู้ที่ไม่ใส่ใจต่อพระธรรมวินัย ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ หรือกระทำความผิดกฎหมาย กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของบ้านเมือง สร้างความเสื่อมเสียให้แก่หมู่สงฆ์ เป็นที่ติเตียนของคฤหัสถ์และบัณฑิตชนให้เสื่อมถอยต่อผู้ที่เลื่อมใส พระพุทธองค์จึงได้ทรงวางแนวทาง วิธีการและกระบวนการแก้ไขปัญหาในสังคมสงฆ์ โดยให้สงฆ์เป็นผู้ควบคุมพระสงฆ์ด้วยกันให้ประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยที่ทรงวางแบบแผนไว้ เพื่อสร้างสรรค์สังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมที่ไม่มีความหวาดระแวง ไม่รังเกียจกันเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติ ในอันที่จะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะสมแก่การฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแนวทางไตรสิกขา โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามัคคีความปรองดองในหมู่สงฆ์ และดำเนินการกับผู้ประพฤติดล่مةพระธรรมวินัยตามลักษณะความผิดที่ได้กระทำเพื่อให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสปรับปรุงตัว ปรับทัศนคติเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่ร่วมกับสังคมสงฆ์ต่อไปได้ เรื่องที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความประพฤติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินการให้เกิดความเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ดังกล่าวมานี้ รวมแล้ว เรียกว่า “อธิกรณ์” คำว่า อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดทำเรื่องที่ต้องดำเนินการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ในการดำเนินการแก้ไขปัญหามิตรณที่เกิดขึ้นในยุคแรก ๆ ทรงมีพุทธานุญาตให้สงฆ์ปรับโทษแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดตามสมควรแก่โทษเรียกว่า การปรับอาบัติ ซึ่งเป็นการเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การโจทก์กล่าวหากันด้วยอาบัติ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ และกิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องกระทำ เช่น การให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า อธิกรณ์นั้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะที่เป็นปัญหาเท่านั้น แต่รวมไปถึงกิจหรือหน้าที่ของสงฆ์ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นปัญหา เช่น การให้อุปสมบท ก็อยู่ในความหมายของอธิกรณ์เช่นกัน โดยสรุปแล้ว อธิกรณ์ มีความหมายเป็น 2 ประการ คือ 1. เรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือการประพฤติปฏิบัติ ที่ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เป็นการทำลายกฎ กติกา ระเบียบ

แบบแผนของสังคม สร้างความวุ่นวายทำลายหมู่คณะ และ 2. กิจของสงฆ์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ เป็นกิจธุระที่จะต้อง ทำให้สำเร็จแล้วเสร็จตามกระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ พระพุทธศาสนาได้แบ่ง ประเภทอริกรรมไว้ เป็น 4 ประเภท คือ 1. วิวาหาธิกรรม วิวาหาที่จัดเป็นอริกรรม การวิวาหาซึ่งเป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องเอาธุระ ดำเนินการพิจารณาระงับได้แก่การเถียงกันปรารภพระธรรมวินัย เช่น เถียงกันว่า สิ่งนี้เป็นธรรม เป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ข้อนี้ไม่ได้ตรัสไว้ ดังนี้ เป็นต้น 2. อนูวาหาธิกรรม การโจทที่จัดเป็นอริกรรม คือ การโจทกันด้วยอาบัติ การกล่าวหากัน 3. อาปัตตาธิกรรม อริกรรมคืออาบัติ หมายความว่า การต้องอาบัติและการถูกปรับ อาบัติ เป็นอริกรรมโดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำ คือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจาก อาบัตินั้นเสีย มีการปลงอาบัติ หรือการอยู่กรรม เป็นต้น ตามวิธีที่ท่านบัญญัติไว้ 4. กิจจาธิกรรม การงานเป็นอริกรรม คือเรื่องที่เกิดขึ้นอันสงฆ์ต้องจัดต้องทำหรือ กิจธุระที่สงฆ์จะพึงทำ อรรถกถาพระวินัยว่า หมายถึงกิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์ ได้แก่ สังฆกรรมทั้ง 4 คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุติกรรม ญัตติจตุตถกรรม (กนก แสนประเสริฐ, 2548)

อริกรรมของคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ต้องใช้ทั้งพระธรรมวินัยและกฎหมาย ควบคู่กันในการแก้ อริกรรม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัดจำนวนมาก โดยมีข้อมูลจากสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ในปี 2565 มีจำนวนวัดฝ่ายมหานิกาย 496 วัด แบ่งเป็นวัดราษฎร์ จำนวน 484 วัด และพระอารามหลวง 12 วัด จำนวนพระภิกษุสงฆ์ 4,669 รูป จำนวนสามเณร 4,828 รูป และมีข้อร้องเรียนเกี่ยวกับพระภิกษุที่ประพฤติไม่เหมาะสม หรือล่วงละเมิดพระธรรมวินัย อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งในหลายกรณีก็สามารถแก้ไขและยุติปัญหาได้โดยง่าย แต่ในบางกรณี ก็ไม่สามารถยุติปัญหาได้โดยง่าย ใช้เวลาและขั้นตอนยาวนาน ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับใช้ในดำเนินการภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และคณะสงฆ์ในเขตปกครองอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ อันจะเป็นผลดีต่อการคณะสงฆ์ไทยในการนำแนวคิด วิธีการที่จะปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ด้านระงับการอริกรรมให้จบโดยเร็วได้ เพื่อพัฒนาคณะสงฆ์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัย สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อนำเสนอการพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการอริกรรมของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 5 กลุ่ม รวม 25 รูปหรือคน คือ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์จังหวัด พระวินยาธิการ เจ้าอาวาส เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและนักวิชาการด้านการจัดการเชิงพุทธ

2. ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 รูปหรือคน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยจัดประเด็นคำถามตามแนวเกณฑ์ชี้วัดการจัดการอิทธิพลของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจัดทำเครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ผู้วิจัยสร้างขึ้น ด้วยการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย และผลการศึกษาจากแบบสอบถามมายกร่างเป็นแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานส่งแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเองถึงที่ทำงานของผู้เชี่ยวชาญและนัดวันเวลาสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตามวันเวลาที่นัดหมายไว้โดยขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญ ในการบันทึกเสียง บันทึกภาพ นำเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์ มาดำเนินการถอดเทปบันทึกเสียงเป็นเอกสารเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สรุปข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รวมมาเป็นร่างการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการอิทธิพลของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. จัดระเบียบข้อมูล ได้แก่ การนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเชิงเนื้อหา นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2. การแสดงข้อมูล (Data Display) ได้แก่ การนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีการวิเคราะห์

แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3. การหาข้อสรุป ได้แก่ การตีความหมายและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย ใช้การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ตรงกัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอิทธิพลของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปผลได้ ดังนี้

ตามหลักอิทธิพล 4 ประการ ได้แก่

ด้านวิวาทาธิกรณ์ คณะสงฆ์จะต้องประชุมกันพิจารณาตัดสินในรูปแบบคณะกรรมการในแต่ละเรื่องนั้น ซึ่งจะต้องเป็นการวิวาทที่ปรารถนาพระธรรมวินัย เมื่อวิวาทาธิกรณ์ทำนองนี้เกิดขึ้น จัดให้มีการประชุมสงฆ์ นำกรณีความขัดแย้งไปเทียบเคียงกับหลักพระธรรมวินัย และเรียกคู่กรณีมาอยู่พร้อมหน้ากันในที่ประชุมสงฆ์ ตามข้อมูลเอกสารหลักฐานและพยานประกอบการวินิจฉัย คณะสงฆ์จำเป็นต้องวินิจฉัยและตัดสินว่าฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก คือ ในการเถียงกันโดยปรารถนาพระธรรมวินัยทุกกรณี เรื่องพระธรรมและวินัย ปรัชญาพระมหาเถระผู้มีความรู้และจารีตตลอดจนประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบมาของในวัดเอง หรือในส่วนเจ้าคณะปกครอง

ด้านอนุวาทาธิกรณ์ การกล่าวโทษกันด้วยอาบัติ จัดเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่สงฆ์จะต้องประชุมกันวินิจฉัยตัดสิน รูปแบบที่เหมาะสมคือ ควรจะมีรูปแบบคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านนั้น ๆ เข้าร่วมกันพิจารณาให้เป็นไปตามธรรมวินัยอย่างถูกต้องชัดเจนตามข้อมูลเอกสารหลักฐานและพยานประกอบต่าง ๆ โดยเรียกประชุมครบองค์สงฆ์โดยพร้อมเพรียงกัน ชี้แจงว่าไปตามถูกผิดจากการโจทก์กันด้วยอาบัติ โดยยกพระธรรมวินัยขึ้นมาตัดสินถูกผิด ให้สงฆ์รับทราบร่วมกัน และมีการลงโทษภิกษุตามธรรมวินัย การเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายแสดงหลักฐานของตน และให้มีคณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลหลายคณะร่วม

ด้านอาปิตาธิกรณ ใช้วิธีการตัดสินในที่พร้อมหน้าทั้งโจทก์และจำเลยพร้อมพยานตามหลักฐาน การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด ให้ยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกันตามพระธรรมวินัย ส่วนรูปแบบการตั้งกรรมการ วินิจฉัยร่วมกันด้วย จะต้องตั้งผู้มีศีลเป็นผู้รอบรู้ แม่นกฎเกณฑ์ มั่นคงในศีลธรรม เชี่ยวชาญในการชี้แจง ฉลาดในการแก้ปัญหา และรูปแบบการมอบให้เป็นการพิจารณาของคณะตุลาการนั้น ให้ดำเนินไปตามกระบวนการและขั้นตอนของการพิจารณา และเมื่อคณะผู้พิจารณาตัดสินใจเช่นไร ให้ถือเป็นไปตามนั้น

ด้านกิจจาธิกรณ กิจที่สงฆ์พึงทำเพื่อลงโทษภิกษุหรือคฤหัสถ์ผู้มีความประพฤติเสียหายแก่ผู้อื่นหรือแก่การคณะสงฆ์ การลงโทษในลักษณะของกิจจาธิกรณนี้ เรียกว่า นิคคหกรรม เป็นกิจธุระที่สงฆ์พึงสามัคคีร่วมกันทำ เรียกว่า สังฆกรรม หากในกรณีมีการร้องเรียนเกิดขึ้น พึงจัดการด้วยอโปกขนกรรม ด้วยการบอกเล่าปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วมกันหาทางออกของปัญหานั้น เมื่อยุติลง สงฆ์พึงประกาศมติสงฆ์ให้รับทราบโดยทั่วกัน และปฏิบัติตามมติสงฆ์ เพื่อความผาสุกของคณะสงฆ์สืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการอภิกรณของคณะสงฆ์ด้านวิวาทาธิกรณ จัดให้มีการประชุมสงฆ์ นำกรณีความขัดแย้งไปเทียบเคียงกับหลักพระธรรมวินัย และเรียกคู่กรณีมาอยู่พร้อมหน้ากันในที่ประชุมสงฆ์ ตามข้อมูลเอกสารหลักฐานและพยานประกอบการวินิจฉัย มีการพูดคุยกันเรื่องวินัยมากขึ้นในการประชุม และควรประชุมเพื่อหาข้อยุติ/แนวทางปฏิบัติให้เป็นแบบเดียวกันของจังหวัดสอดคล้องกับงานวิจัยของคณาภรณ์ คำสอนหา (2555) หลักอภิกรณสมณะ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการใช้จัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งใน สังคมสงฆ์อย่างประสานกลมกลืนสอดคล้องกับทุกปัญหา พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาของการปกครองสงฆ์ การบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติเพื่อความดีงามของสังคมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ดีในคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีภิกษุสงฆ์ก็เช่นกัน เมื่อมีภิกษุไม่ดีหรือมีอริชชีปลอมปนเข้ามา ก็ต้องมีหลักเกณฑ์วิธีการที่จะกำจัดคนไม่ดีออกไปจากสังคมเพื่อรักษาคนดีให้คงไว้

2. การบริหารจัดการอภิกรณของคณะสงฆ์ด้านอนุวาทาธิกรณ โดยเรียกประชุมครอบครัวสงฆ์โดยพร้อมเพรียงกัน ชี้แจงว่าไปตามถูกผิดจากการโจทก์กันด้วยอาบัติ โดยยกพระธรรมวินัยขึ้นมาตัดสินถูกผิด ให้สงฆ์รับทราบร่วมกัน และมีการลงโทษภิกษุตามธรรมวินัย การโจทก์กันด้วยอาบัติของคณะสงฆ์ภายในวัดเอง หรือในส่วนเจ้าคณะปกครอง ควรจะมีรูปแบบคณะกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านนั้น เข้าร่วมกันพิจารณาให้เป็นไปตามธรรม

วินัยอย่างถูกต้องชัดเจนตามหลักฐานและพยานประกอบ สอดคล้องกับงานวิจัยของการอนุรักษ์สุขภาพ (2558) ได้วิจัยเรื่อง การตัดสินใจความชอบของการปฏิบัติธรรมไทยกับกระบวนการทางพระวินัย ผลการวิจัยพบว่า มีหลักเกณฑ์ประกอบการวินิจฉัยที่ประกอบด้วย 1. องค์ประกอบของสงฆ์ 2. วินัยหรือสิกขาบท และ 3. เจตนาของผู้กระทำความผิด จนกระทั่งปัจจุบันฝ่ายอาณาจักรได้ตราพระบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นบังคับใช้ในการลงนิคหกรรม แม้รูปแบบของการวินิจฉัยตัดสินจะเอื้อต่อพระวินัยให้สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่รูปแบบและวิธีการการลงนิคหกรรมของฝ่ายอาณาจักรยังมีความแตกต่างกับกระบวนการทางพระวินัย เช่น ประเภทของการลงโทษภิกษุผู้กระทำความผิดอาจให้สึก หรือให้สละสมณเพศได้ และหากภิกษุนั้นไม่ยอมรับและไม่ปฏิบัติตามก็จะมีโทษทางอาญากระบวนการตัดสินคดี กระบวนการตัดสินทางพระวินัยส่วนใหญ่ยังคงมีความสอดคล้องกันทั้งวิธีการและขั้นตอน ส่วนที่มีความแตกต่างว่าด้วยการลงนิคหกรรม แม้กฎหมายอาญาจะทำให้กระบวนการตัดสินทางพระวินัยมีประสิทธิภาพ แต่ก็อาจส่งผลกระทบต่อผลของอิทธิฤทธิ์ที่ระงับโดยชอบตามพระวินัย

3. การบริหารจัดการอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ด้านอาบัติตติการณ ใช้วิธีการตัดสินในที่พร้อมหน้าทั้งโจทก์และจำเลยพร้อมพยาน ตามหลักฐาน การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด ให้ยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกันตามพระธรรมวินัย การต้องอาบัติและการถูกปรับอาบัติ ของคณะสงฆ์ภายในวัดเอง หรือเจ้าคณะปกครอง ควรจะมีรูปแบบคณะกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิด้านนั้น เข้าร่วมกันพิจารณาให้เป็นไปตามธรรมวินัย สอดคล้องกับงานวิจัยของประวิทย์ เปื่องการ (2561) ได้วิจัยเรื่อง ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในพระธรรมพหุพริชญาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า การวางระบบวินัยได้นำเอาแนวคิดในทางศาสนา โดยเฉพาะพระธรรมพหุพริชญาเถรวาทมาใช้ตั้งแต่เริ่มแรก แม้ในพหุพริชญาจะเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม แต่ไม่ได้ปฏิเสธการลงโทษหากจำเป็น ต้องลงโทษ และกฎหมายเพื่อการลงโทษนั้นต้องมาจากธรรม ต้องชอบธรรม และต้องเพื่อธรรม ในการสนองจุดหมายของชีวิตคน ซึ่งหลักธรรมในพหุพริชญาเถรวาทที่สามารถนำมาใช้กับระบบวินัยได้ เช่น หลักธรรมอาบัติโดย หลักประโยชน์ของทุกฝ่าย และหลักอคติธรรม เป็นต้น

4. การบริหารจัดการอิทธิฤทธิ์ของคณะสงฆ์ด้านกิจจาธิกรณ ให้การแก้อิทธิฤทธิ์เป็นไปตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด มีแนวทางในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม กระบวนการดำเนินการในการแก้ไขปัญหาหรือบรรเทาความเดือดร้อนตามเรื่องร้องเรียนที่ได้รับผ่านช่องทางการร้องเรียนตามลำดับความสำคัญที่เห็นควรสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) (2557) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค 1 ผลการวิจัยพบว่า มีการปกครองตามลำดับชั้นการ

ปกครอง โดยเจ้าคณะชั้นปกครองจะดูแลปกครองผู้อยู่ในเขตปกครองนั้น ๆ โดยปกครองตามลำดับชั้นไปตามลำดับ เมื่อเจ้าคณะชั้นปกครองดูแลปกครองพื้นที่ในเขตปกครองที่ตนรับผิดชอบด้วยดี มีการกระจายอำนาจไปยังเขตการปกครองในแต่ละเขตहन อย่างชัดเจน การปกครองควรเป็นไปตามจารีตอันดีงามที่บูรพาจารย์เคยประพฤติปฏิบัติอันไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม เอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัย จึงอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคมเป็นหลัก มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับ จึงเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักนิติธรรม ยึดเอาความถูกต้อง

องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอิทธิพลของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ ดังแสดงภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้

จากภาพที่ 1 สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอริกรณของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนี้ คือ

ประเภทอริกรณ แบ่งได้ 4 ประเภท คือ

1. วิวาทาธิกรณ คือ การวิวาทเกี่ยวกับพระธรรมวินัย เป็นการอริกรณที่เป็นปัญหา การทะเลาะวิวาท เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการอริกรณ คือ หลักอริกรณสมณะ 7 ใน ด้านสัมมุขวินัย และด้านเยภยยสิกขา ส่วนการบริหารความขัดแย้ง ใช้ด้านการปรองดอง และด้านการประนีประนอม มีวิธีการบริหารจัดการอริกรณ ดังนี้ พิจารณาในรูปของ คณะกรรมการ จะวินิจฉัยกรณีหรือข้อขัดแย้งนั้น จนกว่าปัญหาจะยุติในที่ประชุมสงฆ์ มีการเชิญทุกฝ่ายมาให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง พร้อมพยานหลักฐานทั้งหมดเพื่อประกอบการพิจารณา ข้อขัดแย้งนั้น หากว่ามีคณะกรรมการที่ลงเสียงในการพิจารณาให้ยึดตามเสียงข้างมากในการวินิจฉัยกรณีหรือข้อขัดแย้งนั้น และการเสริมสร้างความรู้ในพระธรรมวินัย ให้แก่ พระสงฆ์และประชาชนพุดคุยเรื่องวินัยในการประชุมจังหวัดและหาข้อยุติรวมทั้งแนวทาง ปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางหรือรูปแบบเดียวกัน

2. อนุวาทาธิกรณ คือ การโจทฟ้องหรือกล่าวหากันด้วยเรื่องการต้องอาบัติต่าง ๆ เป็นการอริกรณที่เป็นการฟ้องหรือกล่าวหาผู้ถูกฟ้อง เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการ อริกรณ คือ หลักอริกรณสมณะ 7 ในด้านสัมมุขวินัย ด้านตัสสปายสิกขา ด้านสติวินัย และ ด้านอมุพหวินัย ส่วนการบริหารความขัดแย้ง ใช้ด้านการให้ความร่วมมือและด้านการ ประนีประนอม มีวิธีการบริหารจัดการอริกรณ ดังนี้ ให้ถือเอาการมีสติเป็นหลักในการ การยกเลิกความผิด ยกเลิกความผิดสำหรับเป็นผู้วิกลจริตหรือมีโรคทางจิตเวช ให้นำหลักพระ ธรรมวินัยมาใช้ในการตัดสิน และประกาศลงโทษท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ อีกทั้งการโจทกัน ด้วยอาบัติ ให้มีคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านนั้น ๆ ร่วมพิจารณาคดี ให้สามารถนำ พยานหลักฐานมาหักล้างความผิดหรืออุธรณ์ความผิดได้ เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมมือร่วมใจกัน

3. อาปัตตาธิกรณ คือ การล่วงละเมิดข้อบัญญัติ เป็นการอริกรณที่เป็นการล่วง ข้อบัญญัติ เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการอริกรณ คือ หลักอริกรณสมณะ 7 ใน ด้านสัมมุขวินัย และด้านปฎิญาตกรณะ ส่วนการบริหารความขัดแย้ง ใช้ด้านการให้ ความร่วมมือและด้านการแข่งขัน มีวิธีการบริหารจัดการอริกรณ ดังนี้ การตัดสินยกฟ้อง ทั้งสัมมุขวินัย ตินวัตถการวินัย และปฎิญาตกรณะให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม ส่วนการ ต้องอาบัติของคณะสงฆ์ภายในวัด ควรให้มีคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านนั้น ๆ มาร่วมในการตัดสินด้วย โดยยึดตามเสียงข้างมากในการตัดสินคดีหรือข้อขัดแย้งนั้น ให้หา พยานหลักฐานทั้งบุคคลและวัตถุแวดล้อม มาใช้ประกอบการพิจารณาตัดสิน หากพิสูจน์ได้ ว่ามีความผิดให้ลงโทษตามความผิดนั้น หากเกิดข้อพิพาทระหว่างบุคคลขึ้น เพื่อความผาสุก

ของทุกฝ่ายควรหาทางออกร่วมกันในการแก้ไข ให้มีข้อตกลงที่ทั้งสองฝ่ายยินยอมพร้อมใจด้วย เป็นต้น

4. กิจจาธิกรณ์ คือ การร้องเรียน กล่าวหาความประพฤติ หรือการปฏิบัติหน้าที่ของสงฆ์ อธิกรณ์ที่เป็นปัญหาหรือกิจระที่สงฆ์ที่พึงจะต้องกระทำร่วมกัน เครื่องมือที่ใช้ในการบริหารจัดการอธิกรณ์ คือ หลักอธิกรณ์สมณะ 7 ในด้านสัมมุขวินัย ด้านปฎิญาตกรรมะ ด้านเยภยยสิกาด้านตัสสปายสิกา และด้านติณนวัตถารกวินัย ส่วนการบริหารความขัดแย้ง ใช้ด้านการให้ความร่วมมือ ด้านการปรองดอง ด้านการประนีประนอมและด้านหลักเลียงข้อมีวิธีการบริหารจัดการอธิกรณ์ ดังนี้ ร่วมกันหาวิธีการแก้ไขปัญหาและให้ปฏิบัติตามมติของคณะสงฆ์ในที่ประชุมซึ่งเป็นเสียงข้างมาก หากพบการทำผิดจริงให้ลงโทษตามพยานหลักฐานที่ปรากฏหรือตามคำสารภาพของผู้ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะทำให้ทุกคนในองค์กรมีเป้าหมายเดียวกัน มีอุดมการณ์ร่วมกัน โดยดำเนินการตามรูปแบบการปกครองตามลำดับขั้นตอนอย่างตรงไปตรงมา ทุกฝ่ายให้ความร่วมมือกันในการดำเนินการ หากจุดประนีประนอมที่ทุกฝ่ายพอใจร่วมกัน เพื่อการแก้อธิกรณ์ที่ทุกฝ่ายยินยอมพร้อมใจด้วยความยินดี

การพัฒนาวิธีการบริหารจัดการอธิกรณ์ เพื่อให้การพัฒนาการอธิกรณ์อย่างเป็นระบบและสามารถดูแลพระสงฆ์ในปกครองให้เกิดความสามัคคี มีความผาสุกอย่างยั่งยืนในการเป็นอายุพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. ให้จัดหาคณะกรรมการฝ่ายปกครอง ควรมีที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาช่วยในการพิจารณา ตัดสินอธิกรณ์ เช่น นักกฎหมาย, นักบัญชี ผู้เชี่ยวชาญในพระบาลีและพระธรรมวินัย ให้มีการดำเนินการร่วมกับส่วนราชการ เช่น ตำรวจ ฝ่ายปกครองจังหวัด อำเภอ และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด

2. อธิกรณ์ใด ที่เกี่ยวเนื่องด้วยคดีตามกฎหมายบ้านเมือง หากนอกเหนืออำนาจคณะสงฆ์ ให้ไปใช้อำนาจทางบ้านเมืองให้เสร็จสิ้นก่อน แล้วมาตัดสินทางสงฆ์เป็นลำดับต่อไป

3. หากอธิกรณ์ไม่สามารถพิจารณาให้จบสิ้นในทางคณะสงฆ์ได้ ด้วยเหตุใดก็ตามให้ส่งไปทางอำนาจทางบ้านเมืองเป็นผู้พิจารณา เช่น ฝ่ายปกครองหรือศาล เพื่อให้จัดการอธิกรณ์ได้อย่างเหมาะสมและยุติธรรมกับทั้งสองฝ่าย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. พระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรทั้งด้านการบริหารจัดการระบอบอธิกรณ์ ด้านการวางแผน

การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร และการประเมินการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แต่ละด้านที่ได้รับมอบหมาย

2. การบริหารจัดการอริกรรมคณะสงฆ์สอดคล้องตามนโยบายของมหาเถรสมาคม เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เป็นไปตามลำดับขั้นตอนการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พระสังฆาธิการควรเปิดหลักสูตรอบรมการจัดการอริกรรมอย่างเหมาะสม ให้เจ้าคณะปกครองผู้มีอำนาจในการจัดการ ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการให้เหมาะสม ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมได้ตั้งไว้

2. พระสังฆาธิการในจังหวัด ควรจัดหาบุคลากรที่มีความสามารถด้านเทคโนโลยี มาช่วยในการอบรมให้ความรู้เพื่อช่วยในการจัดการอริกรรม เช่น การสอบสวนหาข้อสรุป จากคณะกรรมการด้วยโปรแกรม Zoom เพื่อลดระยะเวลาการเดินทาง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอริกรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยขอเสนอเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

1. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์ให้ก้าวหน้าในยุคไอที กับการระงับไม่เกิดการอริกรรม เป็นการหาจุดตรงกลางระหว่างข้อปฏิบัติของพระ กับกฎการอริกรรมในสมัยปัจจุบันนี้

2. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเรื่อง แนวคิดหรืออุดมคติในการพัฒนาการอริกรรมและสังคมสงฆ์ในปัจจุบัน ควบคู่ไปกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารจัดการการอริกรรม

เอกสารอ้างอิง

กนก แสนประเสริฐ. (2548). *ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

การุณ รักษาสุข. (2558). *การตัดสินใจคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทย กับกระบวนการทางพระวินัย* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คชาภรณ์ คำสอนทา. (2555). กระบวนการและขั้นตอนการระงับอริกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสาร มจร สันติศึกษาปริทรรศน์*, 3(2), 65 – 78.

- ประวิทย์ เป็รื่องการ. (2561). *ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในวรรณคดีพุทธปรัชญาเถรวาท* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). (2557). *กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค 1* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ยงยุทธ วัชรดุลย์. (2548). *องค์พุทธมามกะ ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัทโพสต์ พับลิชชิง จำกัด มหาชน.